

JEL Classification: L15; L86; M19

Пиріг Світлана, к.е.н., доцент
 Луцький національний технічний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1205-9814>
s.pyrih@lutsk-ntu.com.ua

Svitlana Pyrih,
 Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 Lutsk National Technical University
<https://orcid.org/0000-0002-1205-9814>
s.pyrih@lutsk-ntu.com.ua

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА Е-ДЕМОКРАТІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті узагальнено питання цифровізації публічного управління та е-демократії, що є процесом зміни управління загалом та діяльності державних органів зокрема, що базується на цифрових технологіях у процесі надання державних послуг. Основною метою дослідження є визначення основних переваг е-демократії, що спонукають зростанню можливостей громадян щодо їх участі в суспільно-політичному управлінні та інструментів електронної демократії, що стали зручними онлайн-інструментами комунікації громадян, організацій громадянського суспільства з органами виконавчої влади. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення проблеми цифровізації публічного управління та е-демократії на регіональному рівні свідчить про те, що даний процес вимагає постійного впровадження і вдосконалення цифрових інструментів електронної демократії з метою створення цифрової держави, що орієнтована на задоволення потреб громадян. Актуальність вирішення даної наукової проблеми полягає в тому, що розвиток цифровізації публічного управління та електронної демократії на регіональному рівні залежить від доступності до цифрових технологій та активності громадян використання платформи «е-Взаємодії». Дослідження теми цифровізації публічного управління та електронної демократії на регіональному рівні у роботі здійснюється в такій логічній послідовності: визначено актуальність побудови системи електронного урядування та електронної взаємодії, що позитивно впливає на подальші перетворення в державі, насамперед, методи та форми взаємодії органів державного управління з населенням та бізнесом; громадськими організаціями; досліджено переваги використання е-демократії, що позитивно впливають на подальші радикальні перетворення в цифровому суспільстві. Методологічним інструментарієм методів дослідження були кілька останніх років досліджень. Об'єктом дослідження є процеси, що пов'язані з поширенням електронної демократії на регіональному рівні, які впливають на цифровий розвиток публічного управління та цифрової держави. У статті представлені результати емпіричного аналізу кількості органів виконавчої влади, які надавали можливість використання інструментів е-демократії, що дало змогу Україні увійти до групи країн з високим рівнем електронного урядування. Дослідження емпірично підтверджує та теоретично доводить, що розвиток е-демократії є важливим кроком Уряду до створення сервісної держави, яка орієнтована на задоволення потреб громадян для комунікації та взаємодії з органами виконавчої влади. Результати дослідження можуть бути корисними для науковців та практиків, що займаються дослідженням цифрового розвитку та е-демократії в Україні.

Ключові слова: цифровізація, електронне урядування, електронна демократія, публічне управління, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет.

DIGITALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION AND E-DEMOCRACY AT THE REGIONAL LEVEL

The article summarizes the issue of digitization of public administration and democracy, which is a process of changing governance in general and the activities of state bodies in particular, which is based on digital technologies in the process of providing public services. The main goal of the study is to determine the main advantages of e-democracy, which encourage the growth of citizens' opportunities for their participation in social and political management and the tools of electronic democracy, which have become convenient online tools for communication between citizens, civil society organizations and executive authorities. The systematization of literary sources and approaches to solving the problem of digitalization of public administration and e-democracy at the regional level shows that this process requires constant implementation and improvement of digital tools of

e-democracy in order to create a digital state focused on meeting the needs of citizens.urgency of solving this scientific problem lies in the fact that the development of digitalization of public administration and electronic democracy at the regional level depends on the accessibility of digital technologies and the activity of citizens to the "e-Interaction" platform. The study of the topic of digitization of public administration and electronic democracy at the regional level is carried out in the following logical sequence: the relevance of building a system of electronic governance and electronic interaction is determined, which has a positive effect on further transformations in the state, first of all, the methods and forms of interaction of public administration bodies with the population and business; public organizations; the advantages of using e-democracy, which have a positive effect on further radical transformations in the digital society, are investigated. The methodological tools of the research methods were the last few years of research. The object of the study is the processes related to the spread of electronic democracy at the regional level, which affect the digital development of public administration and the digital state. The article presents the results of an empirical analysis of the number of executive authorities that provided the opportunity to use e-democracy tools, which enabled Ukraine to join the group of countries with a high level of e-government. The study empirically confirms and theoretically proves that the development of e-democracy is an important step of the Government towards the creation of a service state, which is focused on meeting the needs of citizens for communication and interaction with executive authorities. The results of the study can be useful for scientists and practitioners engaged in the study of digital development and e-democracy in Ukraine.

Keywords: digitalization, e-government, e-democracy, public administration, information and communication technologies, Internet.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Використання інформаційних технологій в життєдіяльності людини спонукає до великих економічних і соціальних перетворень, що дозволить сформувати передове інформаційне суспільства. Становлення та розвиток якого є одним із пріоритетів України у досягненні європейських стандартів щодо якості послуг та відкритості діяльності органів державної влади.

Електронне урядування та електронна демократія є інструментами розвитку інформаційного суспільства, розвиток якого сприятиме відкритому та прозорому державному управлінню. Головною складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії та комунікації органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання. Е-урядування дозволить громадянам України управляти державою за допомогою сучасних технологій, тобто голосування, громадські бюджети, референдуми, консультації та опитування буде здійснюватись в електронній формі.

Якісно побудована система електронного урядування зробить позитивний вплив на загальний хід і наслідки проведення подальших радикальних перетворень в українському суспільстві, насамперед, соціальної і економічної реформи, розбудови соціальної держави з впливовими інституціями громадянського суспільства, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми взаємодії органів державного управління з населенням та бізнесом, громадськими організаціями. Електронне урядування та е-демократія забезпечить не тільки відкритість і прозорість діяльності органів влади всіх рівнів, а також підвищить довіру громадян до влади, забезпечить більш ефективне і менш витратне адміністрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Дослідження питань щодо розвитку публічного управління, е-урядування та е-демократії присвячено цілий ряд наукових праць вітчизняних науковців та фахівців публічного управління та цифрового розвитку: Грицяк Н.В. (Грицяк, 2017), Жилияєв І.Б. (Жилияєв, 2017), Ложковський А. Г. (Ложковський, 2017), Маматова Т. М (Маматова, 2017), Малиновський В.Я. (Малиновський, 2017), Орлов О. В. (Орлов, 2017), Пігарєв Ю. Б. (Пігарєв, 2017), Семенченко А.І. (Семенченко, 2017) та інші. Проте слід

зазначити, що тема є сучасною та актуальною і потребує ретельного подальшого дослідження та аналізу.

Цілі статті. Метою статті є дослідження цифровізації публічного управління та е-демократії на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У 1997 році Всесвітній банк опублікував звіт «Держава в світі, який змінюється», у якому було зроблено висновок: «Історія настільки повторює, що хороший уряд – це не розкіш, а життєва необхідність. Без ефективної держави стійкий розвиток, і економічний, і соціальний, неможливий» (*The State and Changing World, 1997*). Світ змінюється, а становлення цифрового суспільства, яке інтенсивно використовує цифрові технології для досягнення економічних та суспільних цілей змінює усі економічні та суспільні відносини і створюються колосальні можливості для розвитку регіонів. Якщо в умовах цифрової трансформації налаштування внутрішньої та зовнішньої комунікації державної влади регіонів була новацією то сьогодні це вимога часу, що надасть змогу покращити ефективність роботи органів державної влади (ОДВ – ланка механізму держави, що бере участь у виконанні функцій держави і наділений владними повноваженнями) з підприємствами, установами, громадянами та зменшить витрати коштів і часу.

Цифровізація – одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, розширює спосіб співпраці людей, підвищує якість та охоплення державних послуг... (*Маркевич К., 2021*), це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя та перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн) (*Україна 2030E, 2021*). Цифровізація публічного управління є процесом зміни управління загалом та діяльності державних органів зокрема, що базується на цифрових технологіях у процесі надання державних послуг.

Створення електронного урядування передбачає використання сучасних цифрових технологій організації діяльності органів влади та їх взаємодію з фізичними та юридичними (суб'єктами господарювання) громадянами шляхом он-лайн доступу до електронних адміністративних послуг та інформаційних ресурсів.

Згідно з даними дослідження United Nations E-Government Survey 2020, Україна увійшла до групи країн з високим рівнем розвитку електронного урядування та стала однією із 12 країн, які перейшли до дуже високого рівня за індексом електронної участі. Визначення рівня розвитку е-урядування здійснюється на основі двох індексів: індекс розвитку електронного урядування (EGDI – аналізує рівень розвитку електронного урядування, де для його розрахунку проаналізовано дані незалежних опитувань міжнародного рівня, серед яких і Online Service Questionnaire (OSQ), яке аналізує рівень розвитку «присутності в онлайн» усіх 193 країн-членів ООН) та індекс електронної участі громадян (EPI – є ключовим для виміру урядування та одним із базисів сталого розвитку, що оцінюється шляхом аналізу рівня розвитку національних порталів електронного урядування або інших урядових платформ, що стосуються надання актуальної інформації громадянам, консультацій з громадськістю та прийняття рішень). Згідно з індексом EPI, Україна посіла 46 місце у рейтингу, піднявшись на 29 позицій порівняно з 2018 роком. А за індексом EGDI Україна посіла 69 місце, піднявшись на 13 сходинки порівняно з 2018 роком. Індекс EGDI корелює з рівнем національного доходу: кількість країн з нижчим середнім рівнем доходу та з високим рівнем розвитку електронного урядування збільшилася на 57%, порівняно з 2018 роком.

Тому, можемо говорити, що метою уряду України є розвиток електронної демократії для досягнення європейських стандартів якості надання електронних послуг та відкритості влади для громадянина, суспільства та бізнесу. Коли внутрішні процеси

управління в державі стають ефективними та прозорими, і кожен громадянин має доступ до інформаційних ресурсів про державу, коли державні послуги є доступними в електронній формі, а органи влади зможуть ухвалювати ефективні рішення на основі вчасних та правдивих даних.

Визначення, яке дає Рада Європи е-демократії трактується, як використання ІКТ урядами, політичними партіями, громадянами та іншими учасниками політичних процесів на місцях, у регіонах, на національному або міжнародному рівнях з метою розширення участі громадян у процесах прийняття державних рішень. Інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися в різних формах, а не тільки для голосування. У рамках підходів за принципом «знизу-вгору» громадяни та організації можуть використовувати їх як засоби для того, щоб їх голоси були почуті, політики та партії – для проведення кампаній, а публічні органи – для вдосконалення послуг, що надаються громадянам, шляхом впровадження електронних методів подачі звернень чи проведення консультацій (*Recommendation CM/Rec, 2009*).

Дане поняття потрібно розуміти, як політичну систему, в якій забезпечується виконання функцій демократичного процесу (свободи слова, вільного доступу до суспільно важливої інформації, участі в публічному управлінні (як шляхом вільного обговорення, так і участі у виборах, референдумах тощо) використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. До основних переваг е-демократії можемо віднести: спрощення процедур та зменшення витрат на здійснення демократичних процедур, а також інтерактивні форми взаємодії з громадянами, що дозволяє ОДВ більш повно враховувати думки різних соціальних груп при прийнятті управлінських рішень; залучення громадян до прийняття рішень на більш ранніх стадіях і в більш тісній формі; залучення суспільних груп громадян з обмеженими можливостями, яким складно забезпечувати свої громадські права за «традиційними» формами демократичної участі; підвищення якості управлінських процесів, контроль за результативністю та ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення відкритості інформації про діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування, розширення доступу до неї та надання можливості безпосередньої участі людини та інститутів громадянського суспільства в процесах підготовки й експертизи проектів політико-адміністративних рішень (*Малиновський, Грицяк і Семенченко, 2017*).

У 2003 та 2010 роках в Україні були спроби впровадження інформаційної системи «Електронний уряд», які в повній мірі так і не реалізувались, але у 2018 та 2019 роках певні досягнення у цифровому розвитку було здійснено, що свідчить створення у 2019 році Міністерства цифрової трансформації України, основними завданнями якого є формування та реалізація державної політики: «у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії» (*Постанова Кабінету Міністрів. України, 2019*).

Реалізація Міністерством цифрової трансформації України цифрового проекту «Дія. Цифрова держава» та е-демократії «ВзаємоДія», який створено завдяки взаємодії Секретаріату Кабінету Міністрів, Мінцифри, Фонду «Східна Європа» (програма EGAP) та представників організацій громадянського суспільства зробило спілкування громадян і бізнесу з державою зручним та прозорим, що може впливати на ухвалення рішень

національного й місцевого рівнів. Можемо говорити про використання е-демократії на місцевому рівні, які значно підвищили ефективність управління та надання послуг (рис. 1).

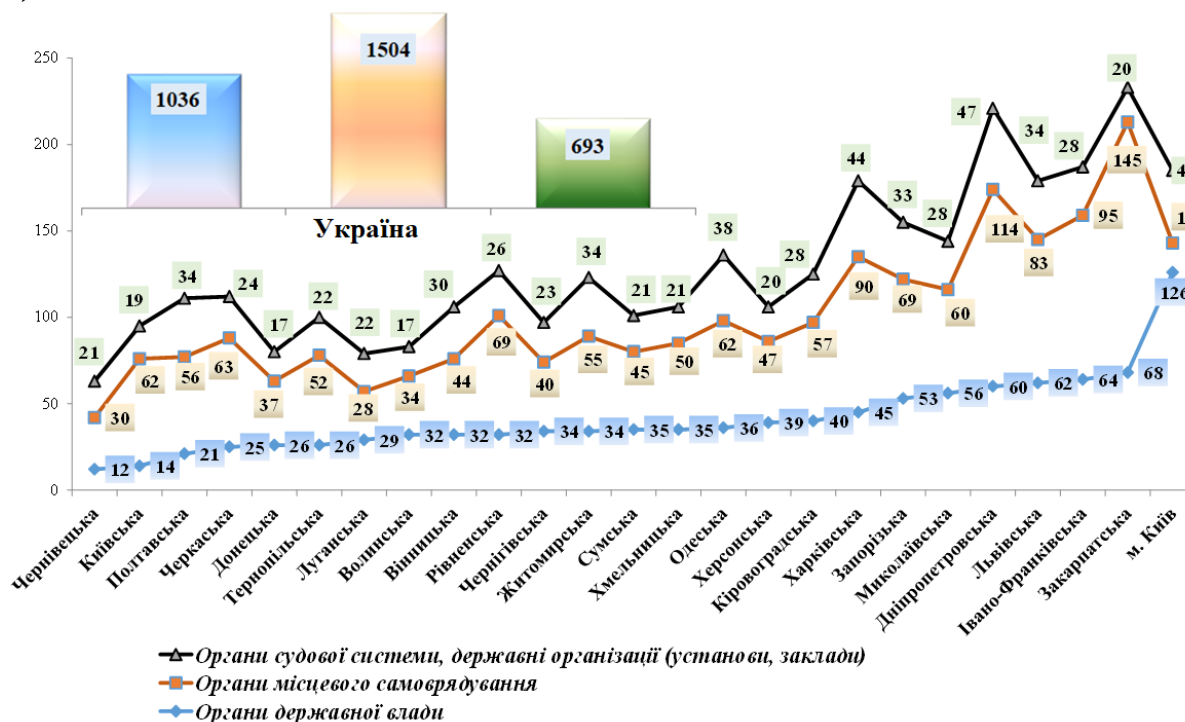

Рис. 1. Динаміка кількості органів державної влади та місцевого самоврядування, які надавали можливість використання інструментів електронної демократії «Е-звернення», «Е-петиція», «Е-консультація», «Бюджет участі (громадський бюджет)» та інших інструментів електронної демократії, за угрупованнями установ та регіонами у 2020 році, од.

Джерело: побудовано автором за матеріалами [6]

Онлайн-платформа е-демократія «ВзаємоДія» об'єднала усі наявні на сьогодні механізми взаємодії та інструменти електронної демократії, що стали зручними онлайн-інструментами комунікації громадян, організацій громадянського суспільства з органами виконавчої влади. Першими доступними сервісами стали такі інструменти, як: е-звернення та е-запити на інформацію в електронній формі, де в особистому кабінеті можна відстежити статус розгляду запиту чи звернення та отримати відповідь; е-консультації, де є можливість коментувати, подавати пропозиції щодо змісту нормативно-правових актів та питань державної політики; е-петиції, де є можливість її ініціювати або підтримати подану іншими громадянами та відстежувати її статус та результат розгляду); е-конкурси, де можна брати участь у відборі проектів інститутів громадянського суспільства та відстеження реалізації надання фінансової підтримки за рахунок державного бюджету; е-голосування, де є можливість проголосувати он-лайн для обрання складу громадських рад при органах виконавчої ради; е-експертиза, де є можливість подати запит на проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади та мати доступ до матеріалів проведених експертиз; е-опитування, де є можливість брати участь в опитуваннях під час розробки державних рішень.

Мінцифра і надалі прагне розширювати функціонал сервісів та підключати до платформи якомога більше центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо використання зручних онлайн-інструментів для співпраці людей та держави, а також

підвищувати рівень довіри громадян України до державних органів. Платформа Взаємодія – складова Ініціативи Партнерство «Відкритий Уряд» та єдиний майданчик, що надасть можливість долучитися до обговорення державних рішень. еревами проекту є економія часу і оптимізація онлайн-простору, відкритість і прозорість комунікації, зручність та достовірність,

Щоб пришвидшити цифрову трансформацію регіонів постановою КМУ «Деякі питання цифрового розвитку» (*Деякі питання цифрового розвитку: Постанова КМУ, 2019*) було рекомендовано державним органам знайти можливість введення посади заступника з цифровізації в обласних державних адміністраціях, який би за допомогою цифрових рішень впроваджував зміни в життєдіяльність регіону, що свідчить про важливість цифровізації регіонів, які є складовими трансформації України.

Цифровізація публічного управління в регіонах вимагає доступності до цифрових технологій більшістю населення, але на жаль це є ще проблемою в Україні, і для її подолання міністерство у 2021 році запустило державну програму «Інтернет-субвенція» (*Інтернет-субвенція, 2021*), яка допоможе віддаленим селам підключитися до Інтернет. Також потрібно вирішувати проблему активності громади до «е-Взаємодії» (*Взаємодія. Провідник у світ е-демократії, 2022*) з органами влади, а для цього необхідно підвищувати рівень цифрової грамотності як громадян так і публічних службовців, що є їх обов'язковою компетенцією згідно постанови КМУ № 940 від 9 жовтня 2020 р. «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» (*Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України, 2020*). Використання хмарних технологій, які є складовою цифровізації публічного управління дозволить пришвидшити впровадження інновацій в органах влади, але досі це питання законодавчо не вирішено (перший законопроект «Про хмарні послуги» подавався 20.12.2019 році, № 2655), що використання хмарних послуг є небезпечним. І вже 17 лютого 2022 року поточна редакція Документа 2075-ІХ прийнята і набере чинності 16 вересня 2022 року, де визначені правові відносини при наданні та використанні хмарних послуг органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними підприємствами, установами, організаціями та іншими суб'єктами, яким делеговані такі повноваження.

Висновки, обговорення та рекомендації. Цифровізація публічного управління є необхідною складовою сучасної країни, що дозволить оптимізувати діяльність державних органів у регіонах, підвищити залученість громадян у обговоренні та прийнятті соціально важливих рішень та сприяти розвитку конкурентоспроможної економіки України. Як бачимо, сьогодні політики та урядовці усвідомлюють, що безпосередній зв'язок з громадянами покращує процеси вироблення політики та законотворення завдяки використанню колективного суспільного досвіду, знань і вмінь. Це сприяє формуванню нового типу стосунків між політиками та громадянами, стосунків, коли політики слухають, вчаться та діляться своїми ідеями, використовують і узагальнюють почуте, та в результаті отримують винагороду – посилення громадської довіри до демократичних інститутів і легітимності влади. Лише в межах чинного законодавства, прийнятих інноваційних проектів та підтримки з боку Уряду, дозволить громадам України приєднатися до побудови Цифрової Держави.

Авторські внески

Концептуалізація: Пиріг Світлана

Зберігання даних: Пиріг Світлана

Формальний аналіз: Пиріг Світлана

Придбання фінансування: Пиріг Світлана

Розслідування: Пиріг Світлана

Методика: Пиріг Світлана

Ресурси: Пиріг Світлана
 Нагляд: Пиріг Світлана
 Підтвердження: Пиріг Світлана
 Візуалізація: Пиріг Світлана
 Написання: Пиріг Світлана

Список бібліографічного опису:

1. The State and Changing World (1997). Finance & Development. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1997/09/pdf/chhibber.pdf> (дата звернення: 10.06.2022).
2. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів (2021). Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 12.02.2022).
3. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою (2021). URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-tsifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 14.02.2022).
4. Recommendation CM/Rec (2009). 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec_2009_1E_FINAL_PDF.pdf (дата звернення 15.08.2022).
5. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів. України № 856 від 18.09.2019 р. / Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF/ed20190918#top> (дата звернення: 14.02.2022)
6. Використання інструментів електронної демократії органами державної влади та місцевого самоврядування. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/inf/arh_vied_u.htm (дата звернення: 17.08.2022)
7. Деякі питання цифрового розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України № 56 від 30.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.07.2022)
8. Інтернет-субвенція. URL: <https://diia.gov.ua/internet-subsenciya> (дата звернення: 13.02.2022)
9. Взаємодія. Провідник у світ е-демократії. URL: <https://vzaemo.diia.gov.ua/> (дата звернення: 13.02.2022)
10. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ № 940 від 9 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.02.2022)
11. Малиновський В.Я., Грицяк Н.В., Семенченко А.І. (2017). Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. Частина 1: Вступ до курсу. Концептуальні засади електронного урядування та електронної демократії. К.: ФОП Москаленко О.М., 70 с.
12. Пігарев Ю. Б., Ложковський А. Г., Маматова Т. М. (2017). Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Частина 15: Технології розвитку електронного урядування та електронної демократії. К.: ФОП Москаленко О. М., 52 с.

References:

1. The State and Changing World (1997). Finance & Development. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1997/09/pdf/chhibber.pdf> (accessed 10 June 2022) [in English]
2. Markevich K. Digitization: advantages and ways to overcome challenges (2021). Razumkov Center. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (accessed 12 February 2022).
3. Ukraine 2030E – a country with a developed digital economy (2021). URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-forovovoyu-tsifrovoyu-ekonomikoyu.html> (accessed 14 February 2022) [in Ukrainian].
4. Recommendation CM/Rec (2009). 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec_2009_1E_FINAL_PDF.pdf (accessed 15 August 2022) [in Ukrainian].
5. Issues of the Ministry of Digital Transformation: Resolution of the Cabinet of Ministers. of Ukraine No. 856 dated September 18, 2019 / Official. Verkhov website. Council of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF/ed20190918#top> (accessed 14 February 2022) [in Ukrainian].
6. Use of electronic democracy tools by state and local self-government bodies. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/inf/arh_vied_u.htm (accessed 17 August 2022) [in Ukrainian].
7. Some issues of digital development: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 56 of January 30, 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text> (accessed 18 July 2022) [in Ukrainian].
8. Internet subsidy. URL: <https://diia.gov.ua/internet-subsenciya> (accessed 14 February 2022) [in Ukrainian].
9. Take action. A guide to the world of e-democracy. URL: <https://vzaemo.diia.gov.ua/> (accessed 20 February 2022)
10. On amendments to some acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine: CMU Resolution No. 940 of October 9, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2020-%D0%BF#Text> (accessed 12 February 2022) [in Ukrainian].
11. Malinovsky V.Ya., Hrytsyak N.V., Semenchenko A.I. (2017). E-governance and e-democracy: training. help.: at 3 p.m. / for general ed. A.I. Semenchenko, V.M. Dreshpak Part 1: Introduction to the course. Conceptual principles of e-government and e-democracy. K.: FOP Moskalenko O.M., 70 p. [in Ukrainian].
12. Pigarev Y. B., Lozhkovskiy A. G., Mamatova T. M. (2017). E-governance and e-democracy: training. help.: at 3 p.m. / for general ed. A. I. Semenchenko, V. M. Dreshpaka. Part 15: Technologies for the development of e-government and e-democracy. K.: FOP Moskalenko O. M., 52 p. [in Ukrainian].

Дата подання публікації 13.08.2022р.